AUTOCEFALIA BISERICII ORTODOXE POLONEZE. PREMISELE ŞI RECUNOAŞTEREA EI

Jarosław GODUN

Perioada interbelică a rămas cunoscută în istoria Bisericii Ortodoxe din Polonia ca fiind grevată de o succesiune de momente critice, de transformări furtunoase şi strădanii susţinute în vederea reglementării relaţiilor dintre Stat şi Biserică. Cele două probleme spinoase şi totodată stringente care se impuneau a fi soluţionate imediat pentru asigurarea bunului mers al activităţii bisericeşti, erau: clarificarea statutului extern al Bisericii – un obiectiv cât se poate de ambiţios, deoarece presupunea reorganizarea Bisericii pe principii noi de absolută independenţă faţă de orice altă autoritate externă – şi adoptarea statului ei juridic. Relaţiile dintre Stat şi Biserică în perioada de până la izbucnirea celui de-al II-lea război mondial aveau să se înscrie între aceste două coordonate majore.

De-a lungul întregii perioade interbelice, autorităţile poloneze au încercat să-şi pună în aplicare propria viziune politică, care însă nu a fost întotdeauna foarte clară. Se cunosc două tendinţe fundamentale în politica poloneză interbelică, şi anume una care viza încercarea de lichidare a Ortodoxiei pe teritoriul statului polonez şi impunerea religiei romano-catolice ca religie unică; cea de-a doua implica încercarea de organizare a Bisericii Ortodoxe Poloneze pe principiul autocefaliei, conferindu-i-se, pe cât posibil, un caracter naţional polonez. Subliniez *polonez*, şi nu ucrainean sau bielorus sau rus, adică străin intereselor naţionale.

Intenţia statului polonez de obţinere a autocefaliei Bisericii Ortodoxe a apărut încă de la început ca o măsură foarte ambiţiosă, care nu făcea decât să confirme hotărârea Poloniei de a nu mai permite amestecul în treburile interne al unor factori din exterior, de orice natură ar fi fost aceştia.

1. Prima autocefalie a Bisericii Ortodoxe Poloneze (1924)

Autocefalia reprezintă forma de organizare fundamentală a Bisericii Ortodoxe, ce presupune dreptul de organizare şi administrare internă în condiţii de independenţă faţă de orice altă ierarhie bisericească externă, pe baza unei legislaţii proprii care prevede păstrarea şi promovarea obiceiurilor şi tradiţiilor bisericeşti locale. Această independenţă externă nu exclude însă unitatea canonică şi dogmatică cu alte Biserici

BDD-A24259 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:06 UTC)

Ortodoxe, care formează împreună Marea Biserică Ortodoxă Ecumenică şi recunosc *de facto* întâietatea onorifică a patriarhului ecumenic de la Constantinopol. Cu alte cuvinte, spre deosebire de Biserica Romano-Catolică, văzută ca structură centralizată, Biserica Ortodoxă implică totalitatea Bisericilor autocefale, participante în mod egal la dezvoltarea credinţei ortodoxe[1].

Statutul de Biserică autocefală presupune însă întrunirea anumitor criterii esenţiale, în absenţa cărora orice tentativă de dobândire a titlului devine imposibilă şi îndoielnică. Aceste condiţii sunt specificate de canoanele apostolice, dintre care menţionez doar cele ce vizează nemijlocit situaţia Bisericii Ortodoxe Poloneze:

a) O condiţie esenţială este cea prevăzută de canonul 34 apostolic, care stipulează obligativitatea exprimării de către Biserica-Mamă a acordului pentru autocefalie, cu menţiunea că nu întotdeauna acordul Bisericii-Mamă a fost exprimat imediat şi fără rezistenţă[2].

b) O altă condiţie pe care trebuie s-o întrunească o Biserică în vederea obţinerii autocefaliei ţine de anumite circumstanţe politice interne ce se cuvin îndeplinite în vederea asigurării neamestecului altor factori de decizie externi în treburile interne ale statului şi respectiv ale Bisericii. Astfel, canonul 17 al celui de-al IV-lea Sinod Ecumenic şi canonul 38 al celui de-al VI-lea Sinod Ecumenic specifică faptul că Biserica trebuie să urmeze formele politice şi publice ale statului pe teritoriul căreia funcţionează, fără să fie exclusiv o manifestare a aspiraţiilor naţionale[3]. Prin prisma acestor prevederi înţelegem faptul că autocefalia reprezintă un statut care priveşte într-o anumită măsură şi statul, şi asta pentru că într-un stat independent, dar cu o Biserică şi ierarhie bisericească subordonate altui for tutelar, nu există garanţia evitării influenţelor exercitate din exterior, cel puţin în sfera administraţiei bisericeşti, ceea ce se

---

[1] Mirosława Papierzyńska-Turek, *Między Tradycją a Rzeczywistością. Państwo wobec Prawosławia 1918-1939* (Între Tradiţie şi Realitate. Statul faţă în faţă cu Ortodoxia 1918-1939), Varşovia, 1989, p. 15.

[2] După cum se ştie, proclamarea autocefaliei Bisericii Române a trezit proteste vehemente din partea Bisericii Ruse, relaţiile dintre cele două fiind deosebit de tensionate între 1864-1885. Furtunoasă a fost şi proclamarea autocefaliei Bisericii Greceşti, deoarece a implicat ruperea relaţiilor cu Pariarhatul Ecumenic de la Constantinopol vreme de şaptesprezece ani. Cât priveşte Bisericile Otodoxă Sârbă şi Bulgară, situaţia lor a fost cea mai dramatică, deoarece şi-au atras pentru această faptă anatema Bisericii-Mamă în 1351-1371, respectiv 1872.

[3] Scindarea unei Biserici pe considerente exclusiv naţionale, şi nu politice, este condamnată de Sinodul de la Constantinopol, întrunit la 16 septembrie 1872, ca manifestare a ereziei filetismului. Cf. N. Zaozerski, *Topografičeskij smysl 34-go Apostolskogo pravila*, în „Blagoslovskij Vestnik", iunie 1907, p.343-356; A. Znosko, *Prawosławne prawo kościelne* (Pravila bisericească ortodoxă), I, Varşovia, 1973, p.160; A. Łotocki, *Autokefalia. Zasady autokefalii* (Autocefalia. Principiile autocefaliei), Varşovia, 1932, p.136-148; M. Zyzykin, *Autokefalia i zasady jej zastosowania* (Autocefalia şi principiile aplicării ei), Instytut Wydawniczy „Biblioteka Polska", Varşovia, 1931, p.5-17, dr. Nicodim Milaş, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoţite de comentarii*, vol.I, partea I (*Introducere, Nomocanonul în XIV titluri şi Canoanele Apostolice*), Tipografia Diecezană Arad, 1930.

BDD-A24259 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:06 UTC)

repercutează nemijlocit şi asupra relaţiilor dintre Stat şi Biserică. Prin urmare amestecul unor sfere de influenţă străine în treburile interne ale unui stat independent sunt de neconceput, caz în care autocefalia este atât în interesul Bisericii, cât şi al Statului pe teritoriul căruia aceasta funcţionează.

Aşadar, autorităţile poloneze – convinse de necesitatea obţinerii autocefaliei de la care aşteptau stoparea amestecului nedorit al autorităţilor sovietice în treburile interne ale statului – s-au străduit să obţină mai întâi acordul episcopilor ortodocşi din Polonia[1], apoi au întreprins demersurile necesare pe lângă Patriarhia de la Moscova, în jurisdicţia căreia se afla Biserica Ortodoxă din Polonia.

O condiţie necesară pentru pregătirea premiselor dobândirii autocefaliei o reprezenta soluţionarea statutului juridic al Bisericii Ortodoxe Poloneze. Din păcate însă, în această privinţă colaborarea dintre Stat şi Biserică nu a decurs sub semnul unei depline armonii şi înţelegeri, ceea ce nu a împiedicat totuşi autorităţile statului să adopte un act juridic de reglementare a activităţii Bisericii Ortodoxe pe teritoriul Republicii Polonia, cu care conducerea episcopatului polonez nu a fost de acord de la bun început. La 30 ianuarie1922 au fost adoptate *Prevederile provizorii referitoare la relaţia dintre Guvern şi Biserica Ortodoxă din Polonia*, document care subordona fără drept de apel Biserica Ortodoxă Statului. În această situaţie, episcopii Pantelimon şi Serghie au refuzat semnarea şi recunoaşterea actului, pe care îl considerau absurd şi discriminator. *Prevederile provizorii* au fost însă într-un final acceptate de arhiepiscopul Gheorghe şi de episcopii Dionisie şi Vladimir.

Lipsa de înţelegere a autorităţilor, intransigenţa acestora şi felul tiranic în care au impus o serie de măsuri menite să controleze din scurt activitatea Bisericii i-au descumpănit şi totodată dezamăgit pe ierarhii ei, care nu mai priveau colaborarea cu guvernul ca fiind de bun augur pentru obţinerea autocefaliei.

Autorităţile au continuat demersurile necesare pe lângă patriarhul Tihon al Moscovei. Acesta era însă un adept înflăcărat al imperiului ţarist apus, visa la restaurarea vremurilor de glorie de altădată şi la redobândirea recunoaşterii pe care

[1] Există documente din care rezultă faptul că autorităţile poloneze ar fi nutrit speranţa scoaterii Bisericii Ortodoxe din Polonia de sub influenţa Bisericii Ruse şi implicit a guvernului sovietic, chiar înainte de a fi fost definitivate graniţele statului polonez. Aceste documente sunt discutate de M. Papierzyńska-Turek în lucrarea sa despre autocefalia BOP. Astfel, conform unei note informative pentru Ministerul Afacerilor Externe, păstrată la Archiwum Akt Nowych, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (la care ne-am mai referit şi până acum sub forma AAN, MWRiOP), sign. 967, k.2, a fost elaborat şi depus la Ministerul Cultelor (MWRiOP) încă în 1919 un proiect de organizare a Bisericii Ortodoxe Poloneze, care presupunea independenţa Bisericii Poloneze faţă de Patriarhia Moscovei pe considerente istorice – se făceau referiri la o situaţie similară când fusese proclamată independenţa BOP faţă de mitropolitul de la Moscova pe baza unui decret adoptat de Sinodul Bisericesc din Marele Ducat al Lituaniei în anul 1414-1415. Referiri mai ample pe această temă găsim în volumul lui T. Woronicz, *Zagadnienie autokefalii Cerkwi Prawosławnej w Polsce* (Problema autocefaliei Bisericii Ortodoxe din Polonia), Vilnius, 1923, p.4.

BDD-A24259 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:06 UTC)

Biserica Ortodoxă Rusă o avea în regimul de odinioară. Ţinea, de asemenea, nespus la păstrarea unităţii Bisericii Ortodoxe Ruse şi nu vedea cu ochi buni străduaniile autorităţilor poloneze de a obţine pe cale diplomatică desprinderea Bisericii Ortodoxe Poloneze de Biserica Rusă. Situaţia patriarhului Tihon era însă departe de a fi de invidiat, deoarece nu era bine văzut de autorităţile sovietice atee, care nu-i puteau tolera preferinţele politice. Acesta este motivul pentru care atitudinea patriarhului faţă de această chestiune a fost de la bun început reţinută, cumpătată chiar, refuzul lui fiind pus pe seama condiţiilor improprii de întrunire a Sinodului Bisericii Ruse, de care ar fi depins în ultimă instanţă luarea unei asemenea hotărâri[1]. Cu toate acestea, Guvernul polonez nu avea încredere în „asigurările lui Tihon despre bunăvoinţa sa" şi despre dorinţa de a ajunge la o înţelegere cu autorităţile poloneze în ceea ce priveşte problema autocefaliei Bisericii Ortodoxe Poloneze[2].

Situaţia intră brusc pe un nou făgaş pe la începutul anului 1922, odată cu arestarea patriarhului Tihon de către autorităţile sovietice, care îi reproşau solidarizarea cu fostul regim ţarist şi necooperarea cu forţele sovietice. În fruntea Bisericii Ruse, rămasă astfel fără autoritatea sa canonică, ajunge un grup de ierarhi loiali Guvernului de la Kremlin, constituit în Comitetul Bisericesc, ce avea să preia conducerea aşa-numitei Biserici Vii[3].

Această situaţie, am putea spune ideală pentru Biserica Ortodoxă din Polonia, a fost imediat valorificată atât de autorităţi, cât şi de ierarhi. Chiar la sfârşitul lunii mai 1922 se întruneşte Sinodul celor patru episcopi ortodocşi din Polonia, care hotărăşte în unanimitate să nu recunoască noua administraţie, instituită prin forţă şi considerată necanonică, să nu accepte „nici un fel de dispoziţii din partea Comitetului Bisericesc de la Moscova", iar „toate problemele referitoare la Biserica Ortodoxă din Polonia să fie soluţionate pe loc" de Sinodul Episcopilor[4]. Decizia Soborului Bisericii Ortodoxe Poloneze îşi găsea justificarea legală, canonică, în decretul adoptat la 1 noiembrie 1920

[1] Atitudinea aceasta reiese din discuţiile cu ambasadorul polonez, reflectate în AAN MWRiOP 867, k. 36. Scrisoarea Legaţiei Poloneze la Moscova adresată Ministrului WRiOP din 20 septembrie 1921, copie; *Idem*, k. 40. Scrisoarea MSZ către MWRiOP din 11 aprilie 1922. De asemenea, scrisoarea patriarhului Tihon adresată mitropolitului Gheorghe în data de 14/29 septembrie 1921, copie, este o dovadă a faptului că patriarhul nu se pronunţă ferm împotriva autocefaliei BOP, el doar invocă imposibilitatea convocării Sinodului Bisericii Ruse care ar fi avut dreptul să ia o hotărâre în acest sens.

[2] AAN MWRiOP 867, k. 40. Scrisoarea MSZ do MWRiOP din 11 aprilie 1922.

[3] V.A. Kuroedov, *Religija i cerkov' v sovetskom gosudarstve*, Moscova, 1981, p.73.

[4] AAN MWRiOP 963, k. 264. Scrioarea mitropolitului Gheorghe către MWRiOP din 13 iunie 1922; PAM II/3/a, doc. ref. la procesul verbal nr. 4, pct.2, al şedinţei Sinodului, întrunit la data de 9 aprilie 1924; Decizia Sinodului episcopilor din 16 august 1924, scrisoarea către patriarhul Tihon. De asemenea, aspectul acesta este tratat de toţi istoricii polonezi care s-au interesat de problema autocefaliei BOP: Zyzykin, *op.cit.*, p.60, Papierzyńska-Turek, *op.cit.*, p.111, G. Kuprianowicz, *Kościół prawosławny w Polsce w XX wieku* (Biserica Ortodoxă în Polonia în secolul XX), în *Prawosławie. Światło wiary i zdrój doświadczenia* (Ortodoxia. Lumina credinţei şi izvor de experienţă), sub red. K. Leśniewski şi J. Leśniewska, Lublin, 1999, p.557 etc.

BDD-A24259 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:06 UTC)

de patriarhul de la Moscova şi de Sinodul şi Consiliul Bisericesc. Acest decret oferea lămuriri cu privire la măsurile ce se cuveneau luate în cazul imposibilităţii menţinerii unor relaţii normale între Patriarhia Moscovei şi bisericile aflate sub jurisdicţia sa.

În ceea ce priveşte autorităţile statale, ele au profitat de acest moment propice pentru a impulsiona Biserica în vederea continuării procesului de obţinere a autocefaliei[1]. În acest sens Sinodul a adoptat o hotărâre în care se menţiona faptul că „nu are nimic împotriva autocefaliei Bisericii Ortodoxe din Polonia". A fost convocat Sinodul Episcopilor, ca organ administrativ permanent, care, întrunit în ziua de 14 iunie 1922, hotărăşte următoarele: „Din cauza întreruperii activităţii administraţiei bisericeşti legitime de la Moscova, în toate problemele legate de Biserica Ortodoxă din Polonia va decide pe loc Sinodul Episcopilor Ortodocşi, iar problemele curente vor ţine de competenţa Micului Sinod Episcopal, mai exact de competenţa Sinodului Bisericii Ortodoxe din Polonia. Sinodul Episcopilor hotărăşte să nu mai primească dispoziţii din partea consiliului administrativ constituit necanonic la Moscova. Totodată, Sinodul Episcopilor Ortodocşi, ţinând cont de haosul care domneşte în Biserica Ortodoxă din Rusia, nu vede obstacole în instituirea autocefaliei Bisericii din Polonia şi este gata să se conducă în lucrările sale după principiile autocefaliei şi să colaboreze cu guvernul polonez în lumina prevederilor constituţiei, cu condiţia ca guvernul Poloniei să obţină binecuvântarea patriarhului de la Constantinopol pentru autocefalia Bisericii Poloneze, precum şi binecuvântarea altor Biserici Autocefale – Greacă, Bulgară şi Română – dar şi a patriarhului de la Moscova, în măsura în care acesta din urmă va reveni la conducerea Bisericii Ortodoxe Ruse iar Patriarhia Moscovei nu va fi lichidată"[2].

Hotărârea a fost votată de mitropolitul Gheorghe, precum şi de episcopii Dionisie şi Alexandru. Episcopul Vladimir s-a abţinut de la vot, iar episcopul Elefterie a absentat de la dezbateri pe motiv de boală[3]. Trebuie totuşi subliniat faptul că încă de la început poziţia Bisericii Ortodoxe din Polonia a fost fermă şi fără echivoc: în eventualitatea revenirii la tronul patriahal a patriarhului Tihon, considerat de toţi episcopii din Polonia ca fiind singura autoritate canonică, Biserica Ortodoxă Poloneză se va strădui să obţină binecuvântarea sa cu privire la autocefalie. Episcopii ortodocşi nu au ezitat să precizeze în repetate rânduri faptul că iniţiativa demersurilor în vederea obţinerii autocefaliei a aparţinut de la bun început statului, dar că viziunea statului reprezintă o orientare pe care Biserica o îmbrăţişează cu deschidere, mai ales în situaţia delicată în care se găsea la acea vreme Patriarhia Moscovei. Existau temeri întemeiate că haosul care se înstăpânise la Moscova, potenţat de noua conducere necanonică, s-ar fi

[1] În discursul său, ministrul cultelor şi totodată prim-ministru al Poloniei, Antoni Ponikowski, a exprimat dorinţa Guvernului ca episcopii polonezi să acţioneze în sensul obţinerii autocefaliei, mai ales în condiţiile noii autorităţi necanonice de la Moscova (în „Za Swobodu" nr. 181 din 17 iunie 1922).

[2] AAN, MWRiOP 923, k.3. Hotărârea Sinodului Episcopilor Ortodocşi din 14 iunie 1922; „Vestnik Pravoslavnoj Mitropolii" nr. 36 din 7 decembrie 1924; de asemenea, A. Switicz, *Prawosławnaja Cerkow w Polsze i jeje awtokefalia*, Buenos Aires, 1934, p.19.

[3] PAM, II/3/a.

BDD-A24259 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:06 UTC)

reflectat defavorabil asupra activităţii interne a Bisericii din Polonia, şi aşa suficient de lovită în ultimii ani. Redresarea situaţiei şi înflorirea vieţii spirituale ortodoxe erau aşadar văzute ca fiind posibile în condiţii de deplină independenţă de acţiune şi decizie, şi mai ales fără amestecul unei forţe străine de realitatea poloneză.

Pe 15 iunie 1922, ierarhii Bisericii au hotărât statutul sinodului Bisericii Ortodoxe Poloneze care reglementa activitatea organului administrativ al Bisericii. În baza acestor prevederi, sinodul urma să adopte deciziile necesare cu privire la activităţile curente ale Bisericii, să numească noi episcopi, să-i revoce din funcţie sau să-i mute de la o eparhie la alta, să modifice graniţele eparhiilor, într-un cuvânt, trebuia să asigure climatul şi condiţiile necesare noii forme administrative şi politice spre care tindea Biserica[1].

Pe acest fundal intern tensionat şi tulbure s-a produs o tragedie neaşteptată: asasinarea mitropolitului Gheorghe[2], împuşcat în februarie 1923 de arhimandritul Smaragd (Łatyszenko), suspendat de mitropolit din îndatoririle preoţeşti şi din funcţia de rector al seminarului teologic ca urmare a subminării politicii promovate de Biserică. În aceste circumstanţe, conducerea Bisericii Ortodoxe din Polonia şi toate obligaţiile care derivă de aici sunt preluate de arhiepiscopul Dionisie, conform punctului 8 din statutul Sinodului şi cu sprijinul şi acordul indispensabil al autorităţilor.

---

[1] Zyzykin, *op.cit.*, p.61.

[2] Mitropolitul Gheorghe se făcea vinovat, în viziunea unei mare părţi a populaţiei şi clerului, de promovarea unei politici care echivala cu distrugerea Bisericii Ortodoxe Poloneze. Evenimentele care se desfăşurau cu rapiditate nu prevesteau, după părerea populaţiei, nimic îmbucurător, ba, dimpotrivă, oponenţii autocefaliei nu vedeau în noua stare de fapt decât accentuarea stării de nesiguranţă, nelinişte şi nemulţumire, potenţată în egală măsură şi de mişcările de revendicare a lăcaşurilor de cult din zonele estice, de limitarea numărului de parohii şi, nu în ultimul rând, de situaţia juridică încă neclară a Bisericii. Şi, cu toate acestea, aşa cum sublinia şi Serafin Kiryłowicz în amplul său studiu consacrat istoriei Bisericii Ortodoxe Poloneze în perioada interbelică şi intitulat *Z dziejów prawosławia w III Rzeczypospolitej Polskiej. Niektóre problemy na tle polityki wyznaniowej państwa 1918-1939* (Din istoria Ortodoxiei în cea de-a III-a Republică Poloneză. Câteva probleme pe fundalul politicii confesionale a statului 1918-1939), asasinarea mitropolitului Gheorghe a avut o motivaţie pur personală, şi nu una colectivă, aşa cum s-a crezut la început, deoarece, negându-i dreptul de a-şi îndeplini îndatoririle preoţeşti, mitropolitul îl priva definitiv pe arhimandrit de posibilitatea de a fi hirotonit episcop de Słuck, sufragan al eparhiei Minsk, de către patriarhul Tihon (în Kiryłowicz, *op.cit.*, în „Posłannictwo", 1979, nr. 3-4, p.85-151). Pentru fapta sa, Smaragd Łatyszenko a fost judecat mai întâi de Curtea Marţială, apoi de Curtea de Justiţie din Varşovia, fiind condamnat la 12 ani de temniţă grea pentru uciderea din culpă a unei persoane oficiale, conform art. 455, aliniatul B din codul penal (cf. J.S. Langrod, *O autokefalii prawosławnej w Polsce. Studium z zakresu polskiej polityki administracji wyznaniowej* (Despre autocefalia Ortodoxă în Polonia. Studiu din domeniul politicii administrative confesionale poloneze), Varşovia, 1931, p.88).

BDD-A24259 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:06 UTC)

După intronizarea mitropolitului Dionisie[1], Guvernul polonez a început demersurile necesare pe lângă Patriarhia Ecumenică, în calitate de *primus inter pares*, în vederea obţinerii şi recunoaşterii autocefaliei Bisericii Ortodoxe Poloneze.

Pe 15 iulie1923 patriarhul Tihon este eliberat din arest şi, odată întors pe tronul patriarhal, trimite un comunicat tuturor eparhiilor din jurisdicţia Bisericii Ruse (inclusiv mitropoliei din Polonia) în care înfierează încălcarea legilor canonice de către cei care se grăbiseră să îi ocupe locul în fruntea Bisericii, fără împuternicirea sa. Sinodul Episcopilor din Polonia îşi exprimase bucuria prilejuită de eliberarea patriarhului Tihon într-o scrisoare din 5/18 septembrie 1923, în care mitropolitul Dionisie nu a întârziat să îi prezinte şi o informare cu privire la ultimele evenimente care avuseseră loc în Polonia. Cu această ocazie îl roagă pe patriarh să acorde binecuvântarea pentru „existenţa independentă a Bisericii Ortodoxe în statul polonez". Atitudinea patriarhului în privinţa încercării Bisericii din Polonia de a se desprinde de Moscova rămâne însă în continuare nefavorabilă şi neînduplecată. În scrisoarea sa de răspuns, datată 23 ianuarie 1924, patriarhul Tihon îşi exprima convingerea că nu este de competenţa lui să iau o asemenea hotărâre, ci a Sinodului Naţional al Bisericii Ruse, adăugând de asemenea faptul că Patriarhul Ecumenic de la Constantinopol nu are dreptul de a-şi exercita autoritatea între graniţele Patriarhiei Ruse[2].

În toată această perioadă însă continuau tratativele diplomatice purtate cu Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol, iniţiate încă din 1922, şi care trebuia să se concretizeze în luna noiembrie 1923, odată cu vizita în Polonia a unei comisii speciale a

[1] Evenimentul are loc la 29 aprilie 1923 şi este de precizat că acest lucru s-a făcut fără încercarea de a se obţine aprobarea patriarhiei de la Moscova, o dovadă în plus a faptului că intenţiile autorităţilor bisericeşti şi statale de ratificare a autocefaliei erau cât se poate de ferme. În schimb, sinodul episcopilor ortodocşi polonezi s-a adresat patriarhului ecumenic Meletie al IV-lea cu rugămintea de a binecuvânta această alegere şi de a-l învesti pe Dionisie cu drepturile şi privilegiile pe care le deţinuse la vremea sa mitropolitul Gheorghe din binecuvântarea patriarhului de la Moscova. Rugămintea aceasta este ascultată de patriarhul ecumenic şi, prin hotărârea sinodului din 14/27 februarie 1923, a fost recunoscut ca prim episcop al mitropoliei ortodoxe din Polonia, învestit cu demnitatea de mitropolit arhiepiscopul de Volînia şi Krzemieniec, Dionisie. I se recunoşteau toate însemnele exterioare acordate mitropolitului Varşoviei şi al întregii Polonii de patriarhul de la Moscova şi prevăzute în statutul Bisericii Ortodoxe din Polonia din 14/27 august 1922. Hotărârea a fost trimisă, de asemenea, spre aprobare Guvernului polonez (Cf. „Wiadomości Metropolji Prawosławnej w Polsce" nr. 5-6, 1923; Zyzykin, *op.cit.*, p.62-63).

[2] „Din cauza informaţiilor insuficiente şi contradictorii despre starea de fapt care domneşte în Mitropolia Ortodoxă Poloneză nu putem binecuvânta existenţa independentă a Bisericii Ortodoxe în statul polonez, atâta vreme cât nu vor fi prezentate Sinodului Bisericii Ortodoxe Ruse, a cărui convocare face obiectul rugăciunilor şi grijilor noastre neobosite, toate circumstanţele şi argumentele canonice care sunt în favoarea existenţei ei independente" (în PAM II/3/a. Documente referitoare la procesul verbal nr. 4 (pct. 2) al şedinţei Sf. Sinod din ziua de 9 aprilie 1924. Se găseşte aici şi copia scrisorii mitropolitului Dionisie adresată patriarhului pe 18 noiembrie 1923. De asemenea, cf. Papierzyńska-Turek, *op.cit.*, p.119).

BDD-A24259 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:06 UTC)

Fanarului în scopul pregătirii materialelor informative pentru patriarhul Meletie IV[1]. Din păcate întâlnirea nu a mai avut loc din pricina asasinării mitropolitului Gheorghe. În Polonia investirea mitropolitului Dionisie de către patriarhul ecumenic a fost percepută şi interpretată ca o alunecare tacită dintr-o jurisdicţie (cea a Moscovei) în alta (a Constantinopolului), justificată de regimul sovietic ateu care semăna teroare în Rusia[2].

Situaţia Bisericii Ortodoxe Poloneze devenise astfel, pe fundalul ultimelor evenimente, deosebit de complexă, mai ales pentru că existau două autorităţi tutelare[3] de la care se aştepta soluţionarea canonică a problemei autocefaliei: Patriarhia de la Moscova, cu care legăturile nu erau pe deplin întrerupte[4], dar nici de bun augur, şi Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol, care devenise mai nou, prin implicarea în investitura noului mitropolit Dionisie, autoritatea administrativă supremă de care asculta mitropolia Poloniei[5]. Pravila bisericească interzice dubla dependenţă canonică faţă de doi patriarhi, după cum stipulează canonul II apostolic. Poziţia ierarhilor polonezi nu aducea Biserica Ortodoxă din Polonia sub contingenţa acestui canon, deoarece ei recunoşteau *de jure* autoritatea patriarhului de la Moscova, de care depindeau, adresându-se patriarhului ecumenic doar cu rugămintea de a-i ajuta *temporar*, pe perioada cât situaţia din Rusia rămânea tulbure şi neprielnică. Ierarhii polonezi îşi

[1] AAN, MWRiOP 965. Scrisoarea primului ministru J. Nowak din 27 iunie 1922.

[2] Ulterior evenimentele care s-au succedat n-au făcut decât să întărească convingerea autorităţilor şi a ierarhilor ortodocşi polonezi că au procedat bine nerecunoscând administraţia necanonică de la Moscova şi optând pentru protecţia Constantinopulului. Susţinem acest lucru deoarece, de pildă, după moartea patriarhului Tihon, mitropolitul Petre, care i-a urmat, avea să fie întemniţat pentru refuzul de a recunoaşte autorităţile sovietice, iar cei care s-au succedat la tronul patriarhal (mitropolitul Serghie, mitropolitul de Petersburg Iosif, mitropolitul de Iaroslav Agatangelos, arhiepiscopul Serafim) aveau să fie rând pe rând deportaţi din acelaşi motiv, până când în iulie 1927 mitropolitul Serghie a recunoscut, într-o scrisoare pastorală , autoritatea *de jure* a puterii sovietice (cf. Zyzykin, *op.cit.*, p.67).

[3] Citǎm din scrisoarea sinodului episcopilor polonezi adresată patriarhului Tihon pe 16 august 1924: „Actul de confirmare a mitropolitului întregii Polonii de către patriarhul ecumenic, corespondenţa pe tema introducerii stilului nou şi relaţiile îngreunate cu Înalt Prea Sfinţia Voastră au pus biserica noastră Ortodoxă în starea de dublă dependenţă canonică faţă de Înalt Prea Sfinţia Voastră şi faţă de Înalt Prea Sfinţia Sa Patriarhul Ecumenic, astfel încât problema existenţei independente a Bisericii Ortodoxe din Polonia poate fi soluţionată prin binecuvântarea Înalt Prea Sfinţiei Voastre sau a patriarhului ecumenic” (în „Wiadomości Metropoliji Prawo-sławnej w Polsce”, nr. 39-40, 21 decembrie 1924, p.3).

[4] Autonomia Bisericii Ortodoxe era un lucru cert, mai ales că nu se mai cerea aprobarea patriarhului Tihon pentru deciziile luate, însă numele acestuia continua să fie pomenit în timpul slujbelor în toate bisericile ortodoxe de pe cuprinsul Poloniei şi clerul recunoştea şi mai departe autoritatea canonică a patriarhului. În acelaşi timp însă, printr-o hotărâre a Sinodului din 8 aprilie 1923, şi numele patriarhului ecumenic se cuvenea a fi menţionat la slujbe, dar după cel al patriarhului Tihon (cf. PAM, II/2/a. Documente referitoare la procesul verbal nr. 14, pct. 1, al şedinţei Sf. Sinod din ziua de 21 aprilie 1923).

[5] „Voskresnoe čtenie” nr. 2, din 3 februarie1924, p.27.

BDD-A24259 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:06 UTC)

construiau argumentarea situaţiei în baza stipulaţiilor canonului 28 al celui de-al IV-lea Sinod Ecumenic, fapt desconsiderat de Moscova şi nu numai.

Aşadar pe 11 noiembrie 1924 Sinodul Patriarhal de la Constantinopol[1] a luat hotărârea de a binecuvânta autocefalia Bisericii Ortodoxe din Polonia, iar, pe 13 noiembrie, patriarhul Grigorie VII a semnat, alături de toţi ceilalţi doisprezece membri ai Sinodului, thomosul de recunoaştere a autocefaliei.

După cum reiese din thomos, Biserica Ortodoxă din Polonia era îndreptăţită să aspire spre statutul de biserică autocefală prin faptul că se bucura deja de o largă autonomie administrativă, avea structuri organizatorice proprii şi, nu în ultimul rând, pentru că întrunea condiţiile necesare, prevăzute de sfintele canoane apostolice: „ordinea treburilor bisericeşti trebuie să urmeze formele politice şi publice". În această situaţie, era de datoria Patriarhiei Ecumenice, în calitate de autoritate superioară, să nu refuze ajutorul cerut de o Biserica Ortodoxă soră, aflată în nevoie. Luând această hotărâre, patriarhul ecumenic a ţinut cont şi de considerentele istorice: încălcarea legilor canonice de către Biserica Rusă, atunci când a preluat sub jurisdicţia sa mitropolia de la Kiev şi structurile bisericeşti de pe teritoriul Poloniei şi Lituaniei, în anul 1686. Prin prisma acestor evenimente, Patriarhia Ecumenică are toate drepturile de a decide în privinţa autocefaliei unei Biserici care îi aparţinuse cândva şi care trecuse în condiţii îndoielnice sub stăpânirea Moscovei[2]. Tot în thomos este stipulat faptul că o condiţie a recunoaşterii autocefaliei o reprezintă păstrarea unităţii canonice cu alte Biserici Ortodoxe Autocefale surori, drept pentru care mitropolitul Varşoviei are obligaţia de a-l înştiinţa de fiecare dată pe patriarhul ecumenic cu privire la intronizaţii, de a pomeni numele său şi al altor patriarhi în timpul slujbelor sau de a apela la ajutorul patriarhiei ecumenice în orice situaţie care depăşeşte competenţa oricărei alte Biserici Autocefale.

Se cuvine subliniat însă faptul că thomosul, ca orice act de consfinţire a autocefaliei, reprezintă un document legislativ care modifică graniţele Bisericii şi sfera ei de influenţă, motiv pentru care trebuie să reflecte participarea la decizie a tuturor Bisericilor locale, istoria oferind numeroase exemple în acest sens[3]. Actul la care ne referim nu poartă însă semnătura altor patriarhi sau capete ale altor Biserici locale, ceea

[1] Prezidat de mitropolitul Callinikos, care îi ţinea locul patriarhului, la vremea respectivă bolnav.

[2] Problema aceasta este foarte complexă şi nu face obiectul interesului nostru decât în măsura în care au existat voci ce susţineau teza acordării autocefaliei BOP pe baza vechii neînţelegeri dintre Constantinopol şi Moscova. Se cuvine totuşi menţionat faptul că, după dispute îndelungate, Patriarhia Ecumenică ajunsese totuşi la o înţelegere cu Biserica Rusă, care şi-a „cumpărat" în 1686 dreptul canonic de a guverna asupra Mitropoliei din Kiev în schimbul a 200 monede de aur şi 120 blănuri de sobol primite de patriarhul Dionisie al Constantinopolului şi 200 zloţi de aur acordaţi patriarhului Dosoftei al Ierusalimului. Astfel au fost îndreptate toate greşelile comise, motiv pentru care thomosul din 1924 nu poate face apel la această situaţie, pretinzând că Mitropolia Kieveană a continuat să depindă canonic de Constantinopol (vezi Zyzykin, *op.cit.*, p.83).

[3] De exemplu, acordarea autocefaliei Ţărilor Baltice în secolul al XV-lea sau Bisericii de la Moscova în 1589, exemplele pot continua.

BDD-A24259 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:06 UTC)

ce înseamna că patriarhul ecumenic şi sinodul său îşi exercitau puterea legislativă în afara sferei lor de influenţă, pătrunzând pe teritoriul unei alte patriarhii. În mod paradoxal însă, acest lucru este aproape în întregime trecut sub tăcere, fiindcă patriarhia Moscovei şi drepturile pe care le-ar avea asupra Bisericii Ortodoxe Poloneze sunt amintite în treacăt.

Pe 13 ianuarie 1925, Constantin al VI-lea, urmaşul patriarhului Grigorie al VII-lea, a trimis tuturor Bisericilor Ortodoxe copia oficială a thomosului, alături de un apel prin care notifica proclamarea autocefaliei Bisericii Poloneze[1] sub „influenţa papismului răsăritean". Mitropolitul Dionisie este ţinut la curent cu aceste evenimente.

După moartea patriarhului Tihon, pe 13 aprilie, autorităţile sovietice nu au permis să fie ales un alt succesor, funcţia de conducere fiind suplinită de „locţiitorul" patriarhului, mitropolitul Serghie (Starogorodski), la fel de opac la ideea recunoaşterii autocefaliei Bisericii din Polonia ca şi ilustrul său predecesor. În aceste condiţii, Sinodul Episcopilor din Polonia a hotărât să publice în editurile sinodale ştirile despre thomos şi alte scrisori ale Fanarului, înştiinţând totodată Guvernul despre acest lucru, pentru ca totul să capete un caracter oficial[2]. Mitropolitul Dionisie dorea să facă pregătirile necesare în vederea primirii vizitei oficiale a delegaţiei Fanarului, prilejuită de ceremonia citirii oficiale a actului thomosului. Evenimentul a trebuit amânat din cauza schimbărilor care aveau loc la Constantinopol, unde se organizau din nou alegeri pentru succesorul lui Constantin al VI-lea la tronul patriarhal. Când, în sfârşit, a fost ales patriarhul Vasile şi nimic nu mai părea să stea în calea venirii delegaţiei, mitropolitul Dionisie îşi schimbă optica, considerând mai înţelept să fie amânată vizita până la reglementarea statutului juridic al Bisericii.

Populaţia ortodoxă nu era foarte încântată de noul statut al Bisericii şi tensiunea care se făcea simţită i-a determinat pe ierarhii polonezi şi autorităţi să adopte o atitudine prudentă, motiv pentru care Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice a hotărât chiar să renunţe la ideea de a organiza o conferinţă de presă cu ocazia sosirii delegaţiei, în august 1925, pentru a nu da ocazia unor reacţii şi manifestări nedorite. Conferinţa avea să aibă loc în cele din urmă, însă abia pe 15 septembrie, chiar în ziua în care delegaţia păşea pe teritoriul Poloniei. Ecourile ei s-au regăsit în presa din ziua următoare. Pe 17 septembrie festivitatea de înmânare a thomosului s-a desfăşurat în catedrala Sf. Maria Magdalena din Varşovia, în prezenţa reprezentanţilor Patriarhiei Ecumenice, membrilor sinodului permanent de la Constantinopol şi a celor doi cosemnatari ai actului: mitropoliţii Ghermanos al Sardiniei şi Ioachim al Calcedonului. La festivitate a participat şi o delegaţie a Patriarhiei Române, ceea ce însemnat implicit recunoaşterea autocefaliei de către Biserica Ortodoxă Autocefală din România[3].

---

[1] Aleksii Arhiepiskop, *K istorii Pravoslavnoj Cerkvi v Pol'še za desiatiletie prebyvanija vo glave eja Blaženneišago Mitropolita Dionisija (1923-1933)*, Varşovia, 1933, p.142-144; Langrod, *op.cit.*, p.95-96.

[2] PAM, *idem*, Procesul verbal nr. 6 (pct. 1) al şedinţei Sf. Sinod din ziua de 13 aprilie 1925.

[3] „Voskresnoe čtenie" nr. 41, 1925, p.647.

BDD-A24259 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:06 UTC)

Citirea oficială a conţinutului thomosului nu însemna în mod automat recunoaşterea autocefaliei poloneze de către toate celelalte Biserici surori, însă a reprezentat, într-un fel, o confirmare a dreptului la autonomie de care se putea bucura. Oficialităţile poloneze, grupările politice ale vremii şi ierarhia Bisericii au recunoscut valoarea oficială a thomosului care oferea bazele organizării Bisericii Ortodoxe pe principiul autocefaliei. Printr-o hotărâre a Sinodului din 13 aprilie 1925, statutul de Biserică independentă urma să fie reflectat de însăşi denumirea Sfintei Biserici Ortodoxe Autocefale Poloneze[1].

În ceea ce priveşte poziţia celorlalte Biserici Ortodoxe Autocefale faţă de autocefalia Bisericii Ortodoxe Poloneze, situaţia se prezintă variat, deşi există un numitor comun, şi anume aproape toate, cu excepţia Bisericii Ruse, a cărei atitudine a fost de la bun început negativă, au recunoscut condiţionat noul statut al Bisericii Ortodoxe din Polonia, subliniind necesitatea reconcilierii cu Biserica-Mamă şi obţinerea binecuvântării acesteia îndată ce situaţia politică din Rusia ar fi permis reluarea relaţiilor. Foarte important este însă faptul că nici o altă Biserică nu a refuzat să-şi exprime acordul.

O delegaţie a episcopatului polonez, în frunte cu mitropolitul Dionisie, a pornit în anul 1927 într-o serie de vizite oficiale pe la majoritatea Bisericilor Ortodoxe Autocefale, în scopul stabilirii unor relaţii canonice de înţelegere şi armonie. Din discursurile tuturor şefilor Bisericilor surori reiese în mod limpede necesitatea recunoaşterii *de facto* şi *de jure* a autocefaliei poloneze.

Au existat şi Biserici care au protestat în mod formal sau real împotriva modului în care a fost proclamată autocefalia Bisericii Ortodoxe Poloneze (de exemplu, Biserica-Mamă şi Biserica Ortodoxă Rusă din Emigraţie). Biserica-Mamă, în persoana patriarhului Tihon, protestase împotriva încercărilor de proclamare a autocefaliei încă de la început, limitându-se doar la a reitera autonomia largă care îi fusese acordată Bisericii poloneze. După ce a ieşit din închisoare, patriarhul Tihon a publicat o pastorală în care anunţa reluarea activităţii în calitate de Întâistătător al Bisericii Ruse[2]. La aflarea acestei veşti, mitropolitul Dionisie îi adresează patriarhului o scrisoare în data de 5/18 noiembrie 1923, în care îşi exprima bucuria de a-l şti liber şi în fruntea Bisericii Ortodoxe Ruse. Totodată îi adresa, în numele întregii Biserici Ortodoxe Poloneze, rugămintea de a binecuvânta autocefalia, anterior binecuvântată de patriarhul Constantinopolului. Aceasta a fost prima scrisoare a episcopiei poloneze care aborda problema blagoslovirii constituţiei autocefale. Argumentele de care s-a servit patriarhul Tihon în refuzul său de a recunoaşte autocefalia acordată de Constantinopol au fost următoarele: recunoaşterea autocefaliei ţine de competenţa sinodului local, şi nu a patriarhului; patriarhul ecumenic nu are dreptul de a-şi exercita autoritatea în cadrul patriarhiei Moscovei; ştirile destituirilor ilegale, necanonice ale episcopilor Pantelimon, Serghie,

[1] PAM, I/1. Procesele verbale din 13 aprilie, 5 iunie şi 1 decembrie 1925 ale şedinţelor Sf. Sinod din anul 1925.
[2] „Wiadomości Metropolji Kościoła Prawosławnego w Polsce" nr. 19, 1923.

BDD-A24259 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:06 UTC)

Vladimir şi Elefterie[1]; şi nu în ultimul rând lipsa unei informări temeinice cu privire la situaţia internă a Bisericii Poloneze, din momentul când tratativele pe care patriarhul le purta cu autorităţile au fost întrerupte de arestarea sa. În perioada când relaţiile cu Patriarhia de la Moscova au fost întrerupte, pentru a nu se crea o situaţie de tensiune între autoritatea bisericească şi credincioşi – la rândul lor reticenţi la ideea de autocefalie –, presa oficială a Bisericii a explicat tăcerea patriarhului de la Moscova prin dificultăţile de comunicare determinate de cenzura şi regimul sovietic. Ierarhii polonezi continuau să rămână optimişti în privinţa acordului Moscovei, deoarece e bine ştiut faptul că Biserica-Mamă este obligată în anumite condiţii (IV, 17) să îşi dea binecuvântarea, iar istoria Bisericii prevede că, în cazul imposibilităţii exprimării acordului Bisericii-Mame, este binevenită binecuvântarea altor Biserici, în fruntea cărora se află ierarhi de rang superior, adică patriarhi, ceea ce reprezenta, de altfel, cazul Bisericii Poloneze. Protestul Moscovei a fost ulterior repetat de către locţiitorul patriarhului, mitropolitul Petre, şi apoi de către mitropolitul Serghie (scrisorile Bisericii Ortodoxe Ruse către Mitropolia Varşoviei din 24 septembrie 1928, 22 octombrie 1928 şi 29 iunie 1930). La rândul său, mitropolitul Dionisie a răspuns de fiecare dată acestor proteste[2].

---

[1] Argumentul acesta nu este îndreptăţit, deoarece autorităţile statului îşi rezervă dreptul constituţional de a confirma prelaţii în funcţii sau dimpotrivă de a le refuza candidatura. Totodată, statul are dreptul să impună candidaţilor obligativitatea cetăţeniei poloneze, considerată ca argument al loialităţii faţă de patrie.

[2] Pe 16 septembrie 1924, Sinodul Episcopilor a răspuns scrisorii patriarhului Tihon din data de 23 mai 1924, prezentându-i Prea Fericitului istoria Bisericii Poloneze din clipa proclamării autocefaliei sau scrisoarea mitropolitului Dionisie către mitropolitul Petre din 25 decembrie 1925, care nu a ajuns la destinatar şi, ca atare, anexată în scrisoarea din 26 martie 1928; scrisoarea mitropolitului Dionisie adresată mitropolitului Serghie pe 29 septembrie 1927 ca răspuns la scrisoarea acestuia din 24 septembrie 1927, referitoare la problema autocefaliei; scrisoarea mitropolitului Dionisie către mitropolitul Serghie din 26 martie 1928, ca răspuns la scrisoarea acestuia din 4 ianuarie 1928. Ultimele două scrisori primite din partea mitropolitului Serghie, datate 22 octombrie 1928 şi, respectiv, 26 iunie 1930, au rămas fără răspuns, iar Sinodul a adoptat în ziua de 15 aprilie 1929 o hotărâre cu privire la relaţiile BOP cu Patriarhia de la Moscova bazate pe „inviolabilitatea constituţiei autocefale a Bisericii Ortodoxe din Polonia, stabilită canonic" în baza drepturilor acordate de patriarhul ecumenic. De asemenea, citãm un fragment din scrisoarea de răspuns a mitropolitului Dionisie adresată mitropolitului Serghie, la acea vreme locţiitor al patriarhului: „Starea actuală de fapt – ne referim mai ales la privarea patriarhului de la Moscova de libertatea de acţiune – a constrâns ierarhia ortodoxă poloneză să se adreseze patriarhului ecumenic cu rugămintea de a recunoaşte constituţia autocefală a Bisericii Ortodoxe din Statul Polonez ca fiind indispensabilă pentru existenţa Bisericii Poloneze în noile condiţii şi spre binele Ortodoxiei în general... Noi, pe de altă parte, ne amintim mereu de obligaţia pe care o avem faţă de iubita noastră Biserică Rusă şi, cu prima ocazie care se va ivi, când în fruntea ei va sta din nou un păstor recunoscut de toate Bisericile Ortodoxe şi de întreg poporul ortodox rus, îl vom ruga cu stăruinţă ca, pentru binele şi pacea Bisericii, să ne dea binecuvântarea existenţei autocefale a Bisericii Ortodoxe, recunoscută şi confirmată deja de toate celelalte Biserici Ortodoxe Autocefale" (în „Voskresnoe čtenie", nr. 52, 1927).

BDD-A24259 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:06 UTC)

Autocefalia „condiţionată" a fost diferit acceptată în cercurile ortodoxe din Polonia. Unii s-au pronunţat pentru necesitatea şi canonicitatea ei, alţii au chestionat-o şi au considerat-o ca fiind o stare determinată de către patriarhul Tihon încă din anul 1921, când fusese instituită larga autonomie a Bisericii Ortodoxe Poloneze. Se cuvine totuşi evidenţiat faptul că acceptarea formulei de compromis a autocefaliei de către mitropolitul Gheorghe şi apoi de succesorul său, mitropolitul Dionisie, a protejat Biserica de o serie de măsuri represive, impuse de autorităţile statului şi de anumite tendinţe de lichidare sau polonizare a Ortodoxiei, dând posibilitatea Bisericii să-şi exercite funcţiile sale şi permiţând chiar, în perspectivă, reglarea situaţiei juridice şi financiare. Nu trebuie scăpat din vedere faptul că, atunci a fost destabilizată în interior, nu numai de către adversarii autocefaliei, ci şi de către adepţii ucrainizării sale, în vederea păstrării „chipului rusesc"[1]. A fost criticat, de asemenea, modul în care Biserica a ales să-şi manifeste loialitatea faţă de stat, precum şi consecvenţa cu care mitropolitul Dionisie a încercat să identifice Biserica cu raţiunea de stat poloneză, riscându-şi în felul acesta – din cauza inconsecvenţei politice a autorităţilor naţionale – poziţia în majoritatea mediilor ortodoxe, mai ales în cele ucrainene şi bieloruse[2].

În 1930, Sinodul Episcopilor polonezi hotărăşte, în baza decretului din 27 noiembrie, ca toate scrisorile care vor mai veni din partea mitropolitului Serghie să fie considerate documente „cu titlu de acte informative"[3]. Această hotărâre a fost determinată de alegerea mitropolitului Serghie de a semna actul de loialitate faţă de regimul sovietic, ceea ce însemna anularea libertăţii de decizie şi a voinţei proprii.

Autocefalia Bisericii Ortodoxe din Polonia a creat, la rândul său, un precedent, deoarece, înainte de a fi recunoscută de Biserica-Mamă, a fost admisă de Bisericile Ortodoxe Locale. Tot pentru prima oară în istorie s-a întâmplat ca Biserica-Mamă, din care se desprinde o facţiune, să se afle sub cenzura unei autorităţi atee recunoscute *de jure*.

Proclamarea autocefaliei în anul 1925 a reprezentat un succes de netăgăduit al guvernului polonez, cu atât mai mult cu cât aceasta a fost rezultatul demersurilor ierarhilor Bisericii, susţinuţi de stat, şi nu urmare a deciziei forţelor laice, cum s-a întâmplat în istoria altor Biserici Ortodoxe (de exemplu, Biserica Ortodoxă Română, Biserica Ortodoxă Greacă etc.). Ce-i drept, costurile politice ale autocefaliei au fost mari (episcopi exilaţi, presiuni exercitate asupra clerului pentru a-şi exprima acordul, tensiune creată între ierarhi şi credincioşi sau mediile ortodoxe ucrainene, bieloruse şi ruse), dar, în final, au meritat.

---

[1] Papierzyńska-Turek, *op.cit.*, p.90.

[2] Mai multe informaţii despre orientările naţionaliste şi naţionale din sânul Bisericii găsim la A. Chojnowski, *Poglądy polityki narodowej Rządów polskich 1921-1938* (Concepţiile politicii naţionale a guvernelor poloneze între anii 1921-1938), Wrocław, 1979 sau în perioadicele „Wiadomości Metropolii Prawosławnej w Polsce (1938-39)", „Gazeta Prawosławna (1936-38)", „Przegląd Prawosławny (1939)".

[3] „Voskresnoe čtenie", nr. 49, 1930; PAM I/3. Procesul verbal 111 din 27 octombrie 1930.

BDD-A24259 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:06 UTC)

Am discutat aici doar despre prima autocefalie a Bisericii Ortodoxe Poloneze, obţinută între anii 1924-1925 cu ajutorul thomosului Patriarhiei de la Constantinopol şi pe fundalul dezaprobării Bisericii-Mamă – Biserica Ortodoxă Rusă. Datorită complexităţii problemelor ridicate de această primă autocefalie, nu ne rămâne timp să vorbim şi despre cea de-a doua şi ultima autocefalie, obţinută în anul 1948, de data aceasta cu binecuvântarea Patriarhiei de la Moscova. Aceasta problemă însă face subiectul unei discuţii separate.

The Autocephaly of the Polish Orthodox Church. Its Premises and Recognition

The interwar period is known in the history of the Orthodox Church in Poland as being marked by a series of critical moments and numerous, sometimes dramatic efforts with the view of normalizing the State-Church relations. The two knotty, ticklish, stringent problems that needed to be solved immediately in order to ensure the well functioning of the Church activity were: the clarification of the external Church statute and the validation of its juridical statute. The State-Church relations in the prewar period stood under the auspices of these two major co-ordinates.
In this essay I mainly covered the first of the two autocephalies of the Polish Orthodox Church, obtained in 1924-1925 with the aid of the thomos issued by the Constantinople's Patriarch, strongly contested and denied by the Mother-Church - The Russian Orthodox Church. Due to the complexity of the issues implied by this first autocephaly, we did not refer in this paper to the second and last autocephaly, obtained in 1948, this time with the blessing of the Patriarchy in Moscow. This matter is subject to a distinct discussion.

BDD-A24259 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:06 UTC)